

Emlékezés Harmathy Attilára (1937-2022), a Magyar Tudományos Akadémia
rendes tagjára

Remembering Attila Harmathy (1937-2022), Full member of the Hungarian
Academy of Sciences

Harmathy Attila, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az Alkotmánybíróság volt tagja, professor emeritus 1937. április 20-án született Budapesten, és 2022. augusztus 30-án hunyt el ugyanitt. A Magyar Tudományos Akadémia 1993. május 10-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjává; székfoglaló előadását 1994. április 22-én tartotta „Az állam gazdasági szerepvállalásának jogi tükröződése” címmel. Rendes taggá 1998. május 4-én tartott közgyűlésén választotta az Akadémia; székfoglaló előadását 1999. április 29-én „A magyar polgári jogról 1999-ben” címmel tartotta. Mindkét székfoglaló előadás nyomtatásban is megjelent.

Harmathy Attila 1993 és 1995 között a Magyar Tudományos Akadémia főtitkár-helyettese, 1996 és 1999 között pedig alelnöke volt.

Harmathy Attila számos magas hazai és külföldi kitüntetést és díjat kapott. 1992-ben a „Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje”, 1997-ben a Francia Becsületrend tiszti fokozata („Ordre National du Mérite – Officier”), 2007-ben pedig – kilenc éven át betöltött alkotmánybírói tevékenysége lejártakor – a „Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal” kitüntetésben részesült. 1995-ben Deák Ferenc Díjjal, 1999-ben Szent-Györgyi Albert Díjjal tüntették ki. 2012-ben elnyerte a Széchenyi-díjat, 2019-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb tudományos elismerését, az Akadémiai Aranyérmét vette át. 2015-ben mind a Pécsi Tudományegyetem, mind Alma Mater-e, az Eötvös Loránd Tudományegyetem díszdoktorává (doctor honoris causa) avatta. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 2007-ben az Egyetem által adományozható legmagasabb elismeréssel, az Eötvös Gyűrűvel tüntette ki. Öt évvel korábban az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Lippay-díjjal ismerte el érdemeit. Kollégái, pályatársai és kiemelkedő tanítványai két emlékkönyvet is kiadtak (2003-ban és 2007-ben) tiszteletére.

Harmathy Attila 1955-ben érettségizett Debrecenben. Még ebben az évben felvették az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára. 1959-ben „summa cum laude” minősítéssel avatták az állam- és jogtudományok doktorává. 1959 és 1960 között a Magyar Külkereskedelmi Bank, 1960 és 1962 között pedig a Malév jogtanácsosa volt.

Harmathy Attila tudományos kutatói pályája a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetében indult, 1962-ben lett itt tudományos munkatárs. Az Eörsi Gyula által vezetett Polgári Jogi Osztály volt első műhelye, itt írta első szerződési jogi tanulmányait. 1964 és 1967 között Strasbourgban a Faculté internationale de droit comparé kurzusain vett részt, diplomáját 1967-ben vette át. 1972-ben szerezte meg az állam- és jogtudományok kandidátusa címet, és 1981-ben védte meg akadémiai doktori értekezését.

Harmathy Attila közel hatvan éven át oktatott az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, előbb a Római Jogi Tanszéken, majd a Polgári Jogi Tanszéken.

Marton Géza, a Kossuth-díj I. fokozatával 1957-ben kitüntetett professzor, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja felkérésére Harmathy Attila már hallgató korában római jogi órákat tartott. Az általa vezetett római jogi gyakorlatok, szemináriumok a Kar hallgatói körében általános elismertségnek örvendtek. Halála előtti utolsó, sajnos már csak online közvetített előadását „Személyes és meghatározó emlékek Marton Gézáról” címmel 2022. június 10-én, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által szervezett Marton Géza Emlékkonferencián tartotta. Ezzel is bizonyította, hogy jól ismerte a romanista és civilista Marton Géza munkáit, különös tekintettel Marton felelősségi tanára.

Közel öt évtizeden át a Polgári Jogi Tanszék volt Harmathy Attila tudományos otthona: 1974-ben lett docens, 1982-ben nevezték ki egyetemi tanárnak. A rendszerváltást követő esztendőkből megnyílt lehetőségekkel élve a Polgári Jogi Tanszék az ő tevékeny közreműködésével kapcsolódott be nemzetközi közös kutatási projektumokba, elsősorban angol és német kutatóintézetekkel együttműködve.

Harmathy Attila 1990 és 1993 között az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának dékánja volt. E tisztségében a maga szelíd határozottságával vezette át az intézményt az új követelmények világába. Komoly szakmai kihívást jelentett számára az Állam- és Jogtudományi Kar posztgraduális képzésének megszervezése, mely feladatnak nagy hozzáértéssel és példamutató odaadással tett eleget. A doktoranduszok igényes dolgozatait megjelentető kötetek ékesen bizonyítják e munkájának maradandó sikerét. A Polgári Jogi Tanszék több jelenlegi oktatója is ebből az iskolából indult eredményes tudományos pályáján.

Harmathy Attila 1985-től több cikluson át az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának alelnöke volt, 2015-ben e Bizottság elnökévé választották. 1990 és 1993 között a Tudományetikai Bizottság tagja volt, és ezekben az években ellátta a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) titkári teendőit is. 1994 és 1995 között a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) tagjaként működött, 1995

és 1998 között pedig a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsának elnöki tisztét látta el. Akadémiai tisztségei mellett tagja volt a Nemzetközi Összehasonlító Jogi Akadémiának, amely 1998-ban alelnökévé választotta. Tagja volt továbbá a Nemzetközi Kereskedelmi és Fogyasztói Akadémiának, valamint az 1988-ban alapított Európai Akadémiának (Academia Europaea). 2003-ban az UNIDROIT igazgatótanácsának tagjává választották.

Harmathy Attila 1975-ben vendégkutató volt a cambridge-i Clare College-ban. Később számos vendégprofesszori meghívásnak tett eleget. 1988-ban a berkeley-i Kaliforniai Egyetemen, két alkalommal, 1993-ban és 1996-ban az Aix-en-Provence-Marseille-i Egyetemen, 2002-ben az Université Panthéon-Assas Paris II-n, 2003-ban a University of Iowa-n és 2007-ben Louisiana State University-n volt vendégprofesszor. Emellett számos európai és amerikai egyetemen és kutatóintézetben tartott előadást.

Harmathy Attila jogászai gyakorlati pályafutásának csúcspontja kétségtelenül alkotmánybírói működése volt. 1998 decemberétől 2007. április 20-ig, hetvenedik életévének betöltéséig volt tagja e magas bírói testületnek. Pályája során több kodifikációs munkálatban is meghatározó szerepet vállalt, így meghatározó módon részt vett az 1959-es Ptk. 1977-es novellájának és az MTA-törvénynek az előkészítésében. 1998-ban az új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. törvény kidolgozására létrehozott kodifikációs bizottság elnöke lett. Ezt a tisztséget 1999-ig viselte. Lemondása azért vált szükségessé, mert 1998 decemberében az Alkotmánybíróság tagjává választották.

Harmathy Attila tudományos munkássága még az Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetében indult. 1974-ben jelent meg első monográfiája a közreműködőért való felelősségről. Ez a munka magas színvonalon mutatja fel a korszak magyar magánjogtudományának általános erényeit: a történeti szemlélet és a jogösszehasonlító módszer alkalmazását. A múlt század hatvanas és hetvenes éveiben megjelent fontos magyar polgári jogi művek közös vonásaiként említhetjük ezeket az alkotói módszertani jegyeket, amelyek előnyösen árnyalták a jogdogmatikai elemzést. Ezért is mondhatjuk, hogy az ezekben az években napvilágot látott legjobb polgári jogi monográfiák nívója lényegesen magasabb volt, mint a korabeli magyar jog, a magántulajdon nélküli magánjog minősége. Harmathy Attila könyve fél évszázad távlatából szemlélve is e jogtudományi irány termésének legjobbjai között említhető. S egyben megmutatja kutatási módszerének egyik általános, egész pályáján felismerhető értékét: a jogi szabályozás mögötti társadalmi mozgások keresését. Így például a közreműködőért való felelősség jogi kérdéseinek vizsgálata előtt a társadalmi munkamegosztás és a kooperáció törvényszerűségeit taglalja. Ez a szemléleti attitűd jellemzi Harmathy Attila további nagy ívű tudományos pályáját, közel négyszáz tudományos dolgozatát, szóljanak azok a közigazgatási szerződésről, a

gazdaságirányítás szerződésekre gyakorolt hatásáról, a polgári jogi szabályozás korlátairól, a közjog és a magánjog viszonylagossá vált határaitól, a polgári jog és az alkotmányos elvek viszonyáról és megannyi más problémáról. Tanulmányai vezető angol, német és francia folyóiratokban is megjelentek és elismerő visszhangot váltottak ki. A témák felsorolása helyett emeljünk ki egy vezérmotívumot, amely szinte a kezdetektől haláláig végig kísérte Harmathy Attila tudományos tevékenységét: az állam szerepét a magánjogi viszonyokban. Ez volt az a témakör, amelyben meg tudta ragadni a magánjogi szabályozás változásait az elmúlt két évszázadban. Legutolsó, közvetlenül halála előtt megjelent angol nyelvű dolgozata is ezt a gondolatkört taglalta. Amikor az e tanulmányáról készült különlenyomatokat kézbe vette, rezignáltan állapította meg: a tervezett összefoglalásra már nem lesz elég ideje. Megállapíthatjuk mégis: a résztanulmányokban hátrahagyott mű is megkerülhetetlen kiinduló pontja lesz a magánjog utolsó kétszáz évének fejlődési tendenciáit kutatóknak.

Az életének 86. évében elhunyt Harmathy Attila gazdag életműve a jogtudomány és a jogászképzés iránti elkötelezettségről tanúskodik. Követendő példa a Magyar Tudományos Akadémián végzett, nagy hozzáértésről és rendkívüli áldozatkészségről bizonyítást tevő munkássága is.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam-és Jogtudományi Kar
email: gabor.hamza@ajk.elte.hu

Vékás Lajos
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
email: vekas@ajk.elte.hu